

”Testükre szabott tér”

Tér, hely és térélmény hétköznapi nyelven és szépírók tollából a társadalomföldrajzi kutatásban

Eröss Ágnes, fiatal kutató, MTA CSFK Földrajztudományi Intézet

Az innováció terjedését kutató tudományfilozófusok meggyőző példákkal bizonyították, hogy egy-egy tudományos innováció vagy paradigmaváltás gyakran a művészetekben jelenik meg elsőként és innen gyűrűzik tovább a humán-, és természettudományok felé. A művészetek közül elsősorban az irodalom szerepét, megtermékenyítő erejét fontos kiemelni. Az egyes irodalomtörténeti korok és azok jellemző témái (ld. felvilágosodás irodalma), ábrázolásmódja(pl.: abszurd, groteszk), írói-költői eszközei (szimbólumok, hasonlatok) gyakran megelőzik a tudományos gondolkodás-, szemlélet- és beszédmódban bekövetkező változásokat.

Az alábbi szövegrészek a társadalomföldrajzi-kutatásban gyakran használt fogalmak (haza, ország, város, városkép) alternatív, egyéni sorsokon, érzéseken, élményeken átszűrve, szubjektív leírását, meghatározását kínálják. Az ehhez hasonló szövegek elemzése révén a földrajztudós pontosabb képet alkothat egyének és csoportok térhasználati szokásairól, egyes városrészek, települések, tájak megítéléséről. Az így nyert adatokat a tudományos kutatás mellett közvetve olyan gyakorlati, hétköznapi életünket érintő területeken használják fel, mint a városrehabilitáció, turizmus, (köz)területhasználat, közlekedéstudomány vagy éppen országos és nemzetközi migrációs politika.

Az idézetek egy része kortárs szépírók tollából származik, míg másik részét egy nemzetközi kutatás keretében 1990 után Magyarországra települő vajdasági magyarokkal készített interjúkból válogattuk (a projekt neve: TRANSMIG - www.transmig.unibe.ch)

„A város félig meghajtott testtel, illedelmesen mosolygott”

„Nem volt éppenséggel az az igazán nyomasztó, valódi luxuslakónegyed, de olcsó házak összecsúfolta halmaza se. A város félig meghajtott testtel, illedelmesen mosolygott, a csempe meg a falak borítása világos homokszínű volt. A virágládákban nyíltak a beljük gyömszőlt talán árva csák, talán bűdöskék.

Mind ugyanolyanok voltak.

A házak is mind ugyanolyanok voltak.

Egyetlen kertben sem nőtt egyetlen szál fa sem. Ami volt, az téglalburkolat és terasz és gyepp.

Nem tudtam máshogy gondolni, csak úgy, hogy ez a vakító jelen-nemlét a mindennapi életben, ez a kihívás azzal az öreg várossal szemben, amelyben én születtem. (...)

Éreztem, ahogy deformálódik az összecsúgorított tér. Az út, mely egyenesen nyújtózkodott, most félkör alakú volt, és bezárulni készülődőtt. A kör bekeríteni készült engem. A tudatom görbült, mint az íj.

A város egyszerre kivonta testét a kör alakból, és cunamivá lett.

Ki akartam menekülni az öreg Takaszaki városába, de sehol nem volt kijárat.

- Jöttmentek! Ilyen helyen csak jöttmentek lehetnek! – üvöltöttem. Először csak magamban, belül de aztán hangosan.

- Tokióiak! Aki ilyen helyen él, az mind tokiói! (...)

Ez itt már a jöttmentek városa.

A lakók, az egészséges és derűs férfiak, Sinkanszensuperexpresszsel járnak dolgozni, a szép nők meg otthon, kényelmesen-kellemesen nézik a tévét. A lakásban törped-akszli nyáladzik, a nők arról maileznek a barátójükkkel, hogy mikor menjenek a fitnessbe. Ha van is gyerek, csak egy van, de több a gyermektelen család. Nagymama nincs. Nagypapa sincs. Olyan ember, akinek gondja van, itt nincs. Boldogtalanság itt nincs. Halál itt nincs.” (ItojamaAkiko, Balfék! Európa, 2010, 93-94.)

„A mi lakótelepeink oázisra emlékeztetnek, és minden szükségletet kielégítenek. Vannak benne óvodák és iskolák, autós iskola, benzinkút, telecom-shop, ahonnan olcsón fél lehet hívni a mieinket, ruhatisztító, mosoda, fodrász, ahol a mieink nyírják a mieinket, coffee shop, ahol hasist vesznek a mieink, „Turkse Pizza”, mely körül a gyerekeink gyülekeznek; vannak templomaink és két-három kocsmánk, ahova a mi férjeink járnak. Őnekik is vannak kocsmáik. Az az ő területük. Különálló zónákban lakunk. Turisták a mi lakótelepeinken soha nem fordulnak meg, hacsak nem tévedésből. A csatorna-parti emberek sem jönnek ide, azt mondják, nekik nincs low-life vízumuk, de mit is keresnének itt, ahol rajtuk kívül semmi sincs. Minket ritkán látni a belvárosban. Megmaradunk a zónánkban, itt biztonságban érezzük magunkat, itt a mieink között vagyunk.” (DubravkaUgrešić: A fájdalom miniszteriuma. L'Harmattan, 2008,208-209)

„Úgy is hordozható-e a haza, hogy kiengeded belőle a levegőt, aztán amarébb felfújod, mint a gumimatracot?”

(Balázs Attila, A meztelen folyó. Árkád-Palatinus, 2003, 23.)

„A harmincadik születésnapom előtti napon kaptuk meg a kanadai állampolgárságot. Először nem tudtam, mit kezdjek vele. Nagyon jó, hogy van útlevel, oda méz velem, ahová csak akarsz. De az emigránsnak tulajdonképpen nincs szüksége rá - többnyire úgylis haza utazik.” (DraganTodorovic, Félbeszakadt napok krónikája. Európa, 2011, 306.)

„De hol a haza? Úgy ám, ezek a fogalmak, a múltbéli és jelenbéli határok annyira összekeveredtek, gabalyodtak mára a különféle térképeken, hogy okos ember legyen a talpán, aki szétszálazza, szétválasztja őket a fejében, hovatovább a szívében. Akár a sitten ülve is. Viszont cukrászként egyet tud: a keserű néha édes, illetve fordítva. Ezt mindenki tudja, de legfinomabb a fahéj. Az olyan örök, olyan maradó, olyan állandó az illóban. A fahéj szőke illata, kontra keserű sorsot mutató kávézacc. (Balázs Attila: Kinek Észak, kinek dél. Új Palatinus, 2010,63)

„Szabadkát nagyon szeretem, az a szülővárosom, mindig sírok, amikor meglátom a városháza tornyát”

(fiatal nő, interjúalany)

Az újvidéki hidakról:

„TomislavKaradjordjevic hídját jóval később, a két világháború között feszítette a Duna fölé vállvetve, jó nagyokat nyögve, itt-ott belerokkanva egy szcecinai és egy dortmundi cég. (...) A szemet gyönyörködtetően ívelő konstrukciót két masszív (magyarán: kurva nagy) pillér tartotta, s éjszakánként szépen ki volt világítva, úgyhogy szeretett arra felé sétálni a városboldog lakossága. Nem egy szív lobbant szerelemre rájta, s nem egy összetört, reszkető lélek vetette le magát róla.” Balázs Attila: Kinek Észak, kinek dél. Új Palatinus, 2010. 189

Kérdő: Vissza tud arra emlékezni, hogy élték meg Önök a bombázást?

X.Y.: Stresszes. Hát a kezdetek nagyon...hát érdekes volt. Hogy tudnám ezt így leírni? Eleinte nagyon féltünk természetesen, de már egy ilyen taktikát ki lehetett szűrni az egészéből, hogy tényleg ezeknek csak ilyen hadi célpontjaik vannak, és a lakosságra annyira nem veszélyes. De amikor a hidakat lebombázták, az már nagyon mélyen érintett minket. Mert azt, hogy az olajfajomítót bombázzák, vagy a hegyekben bombázták, vagy lent Koszovón, az úgy annyira nem is érintett, de amikor már bent a városban olyan dolgokat bombáztak le, amik hozzátartoznak a fiatalságunkhoz, mert mit tudom én, azon

a hídon ez volt, meg az volt. Meg úgy beletartozott a város látképébe, meg a város jelképének lehetett mondani a három hidat, akkor az már úgy... Akkor nagyon mérgesek voltunk. (középkorú nő, interjúalany)

„Jellegzetes mozgásuk és gyülekezőhelyeik elárulták, hogy hiányzik nekik a saját terük; a saját padjuk a tengerparton vagy a ház előtt, ahol elücsöröghetnének, a járókelőket bámulva; (...) a saját korzójuk, ahol végigsétálhatnak és találkozhatnak az „övéikkel”; a saját kocsmájuk, ahova beülhetnek a megszokott italukra. Az európai városokban az otthon hagyott térbeli koordinátákat keresték, a testükre szabott teret.”

DubravkaUgrešić: A fájdalom miniszteriuma. L'Harmattan, 2008, 20-21.

„Arról is beszéljünk még, hogy én azt vettem észre magamon, hogy valami úton-módon, ha ez a téma esetleg érdekes lehet, a Tiszához ragaszkodom. Ez egy olyan érdekes dolog, (...) ebben én nem tudom, hogy milyen szálak, vagy mik vannak, érzelmi szálak-e, nem-e? De valahogy ez a vonal így megmaradt, és továbbra is valahol itt érzem a kötődést. Tehát azon belül, hogy Magyarországra jöttem, énnekem az is ugye érdekes volt, úgy látszik, hogy itt maradjak Szegeden”. (idős férfi interjúalany)

„Szabadkát nagyon szeretem, az a szülővárosom, mindig sírok, amikor meglátom a városháza tornyát. (...) Zombort szerettem, hát oda jártam középiskolába, ott kezdtem el inni, ott kezdtem el pasizni, ott kezdtünk el bulizni, meg zülleni, meg hülyeségeket csinálni, meg a parkban ültünk esténként.”

(fiatal nő, interjúalany)

